

Noc na Karlštejně – Jaroslav Vrchlický (*1853 †1912)

<u>Téma a motiv:</u>	Láska a všechno, co je člověk pro lásku ochoten udělat; podhradní život, středověký hrad, samota, převleky, kaple, špásování s muži, porušení zákazu, za vším hleděj ženu
<u>Časoprostor:</u>	rok 1363, Karlštejn
<u>Kompoziční výstavba:</u>	3 dějství, chronologický postup
<u>Literární druh a žánr:</u>	druh – drama, žánr – komedie
<u>Vypravěč:</u>	forma scénáře, monology, dialogy, replika
<u>Postavy:</u>	<p>Český král a římský císař Karel IV. – moudrý, hodný, laskavý, chytrý, milující manžel, má pochopení pro Alžbětinu lásku</p> <p>Arnošt z Pardubic – arcibiskup, kvůli královně Alžbětě poruší zákon a pomůže jí dostat se na hrad, jinak je ve službách císaře</p> <p>Purkrabí Ješek z Wartenberka – správce Karlštejna, nejdříve je spíše chladný, ale poté se rozhodne pomoci své dceři</p> <p>Petr – král cyperský a jeruzalémský, na Karlštejně na návštěvě, zájem o ženy a lásku</p> <p>Štěpán - vévoda bavorský, přijel z politických důvodů, ale pak se spřátelili s Petrem a pomáhá mu s jeho záměrem</p> <p>Pešek Hlavně – páže na Karlštejně, šenk, který touží po rytířských ostruhách a po svatbě se svou milovanou Alenou</p> <p>Alena – neteř purkrabího, miluje Peška, odvážná a podnikavá dívka</p> <p>Alžběta – čtvrtá žena Karla IV. oddaná, milující, zoufalá manželka, která se rozhodne udělat neobvyklý čin, aby byla se svým milým</p>
<u>Vyprávěcí způsoby:</u>	nepřímá řeč
<u>Typy promluv:</u>	dialogy, monology Karla a Alžběty
<u>Jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku:</u>	vtipné zápletky, historismy, archaismy, spisovná čeština, prostý jazyk, dobové výrazy (šenk – nalévá víno) a slovní spojení, časté oslovení osob
<u>Tropy a figury a jejich funkce ve výňatku:</u>	metafora – vnější podobnost (hlad je nejlepší kuchař) metonymie – vnitřní podobnost (město čeká) personifikace – zosobnění (stromy šeptaly) přirovnání (chová se jako vůl) epiteton – básnický přívlastek (nejčokoládovější čokoláda) hyperbola – nadsázka eufemismus – zjemnění nepříjemné skutečnosti (zesnout) dysfemismus – zhrubění skutečnosti (pazoura) oxymoron – nelogické spojení slov (mrtvé milenky cit) synekdocha – záměna části za celek (přišel o střechu nad hlavou) ironie

Kontext autorovy tvorby:

- Narodil se v Lounech. Jeho pravé jméno je Emil Frída.
- Studoval na filozofické fakultě v Praze, kde studoval filosofii, historii a románské jazyky.
- Při studiích se seznámil se Zikmundem Winterem, Sládkem.
- Pracoval jako vychovatel a tajemník v hraběcí rodině v Itálii.
- V Česku se stal profesorem moderních věd, byl povýšen do šlechtického stavu.
- Jako dvacetiletý se seznamuje se Sofií Podlipksou (o 20 let starší), do které se zamiloval, ale oženil se nakonec s její dcerou. První roky manželství byly šťastné, než zjistil, že děti má s hercem Jakubem Seifertem, a ne s ním.
- Zjištění se projevilo v jeho tvorbě, která začala být pesimističtější. Vyrovnanost nachází zas až ke konci života.
- **Byl nominován na Nobelovu cenu.**
- 1908 utrpěl mozkovou mrtvici – ztráta schopnosti číst a psát. Umřel v Domažlicích
- 144 knih, 98 překladů – **Shakespeare!**
- Lartpourlartismus (umění pro umění) – není důležitý obsah ale forma

Dílo: Zlomky epopeje (**básnický cyklus**) – Legenda o sv. Prokopu, Zlomky epopeje, Selské balady
Dojmy a rozmary, Okna v bouři (Za trochu lásky) = **slavné sbírky**
Drahomíra, Bratři - **drama**

Literární / obecně kulturní kontext

- Česká literatura 2. pol. 19. stol.
- V 70. a 80. letech vedle sebe působily dvě výrazné literární skupiny Ruchovci a Lumírovci
- Vznik nových nakladatelství, rozdělení Karlovy univerzity na německou a českou část,
- 1868 při příležitosti položení základního kamene Národního divadla byl sepsán almanach Ruch (Josef Václav Sládek)
- **LUMÍROVCI** – tito spisovatelé preferovali snahu zapojit českou literaturu v co největší míře do kontextu světové literatury, patří zde Jaroslav Vrchlický, Josef Václav Sládek, Julius Zeyer
- Ruchovci – národně obrozenecký program, psali zejména vlasteneckou a politickou poezii, literatura byla úzce spjata s národními tradicemi, Eliška Krásnohorská, Svatopluk Čech
- **UMĚLECKÉ SMĚRY**
- Lumírovci – skupina spisovatelů 70. a 80. let 19. století sdružující se okolo časopisu Lumír. Snažili se povznést českou literaturu na evropskou úroveň. Překládali do češtiny. Filozofickým základem jejich tvorby je myšlenka, že lidstvo se neustále vyvíjí k humanitě.
- **Společné rysy: rétoričnost, patetičnost, pompéznost**
- V tomto období bylo otevřeno Národní divadlo (1881 – opětovně 1883), Karlova univerzita byla rozdělena na českou a německou část.

Další autoři: **Josef Václav Sládek** – Jiskry na moři, Selské písně a České znělky, Na prahu ráje
Julius Zeyer – Dům U tonoucí hvězdy, Tři legendy o krucifixu = lumírovci

Ruchovci: **Svatopluk Čech** – Adamité, Evropa, Slávie, Ve stínu lípy
Eliška Krásnohorská – Ze Šumavy, Hubička, Tajemství

Májovci: mladší skupina – vycházely jednom dvě knihy: Babička a Kytice, točili se kolem Almanachu Máj, byli v době bachovského absolutismu, **K. Světlá, Vítězslav Hálek, Jan Neruda, Jakub Arbes**

Obsah:

Král Petr přijel na hrad na návštěvu, jeho hlavní zálibou jsou ženy, a tak stále nějaké hledá. Bavorský vévoda Štěpán přijel na hrad z politických důvodů, ženy ho ze začátku nezajímají. Karel IV. má přijet večer, jeho manželka Alžběta, které se po manželovi stýská, se na hrad dostala tajně, setkala se s arcibiskupem Arnoštem, který se rozhodl, že jí pomůže a dal jí pážecí převlek. Alžběta se pak rozhodne, že bude držet stráž u císařových dveří. Petr a Štěpán dostanou podezření, že jedno z páže je žena. Alena, neter purkrabího, se rozhodne strávit noc na Karlštejně, aby vyhrála sázku se svým otcem a mohla si vzít Peška. Pešek je proti, ale pak souhlasí. Večer přijíždí král Karel. Petr začne hledat dívku, která je převlečená za páže a začne v předsíni královského pokoje dotírat na Alžbětu převlečenou za páže a ta ho odežene. Přijde král a ptá se co se stalo, ale celou situaci zachrání Arnošt. Karel pozná svou ženu, po dlouhém rozhovoru jí prozradí, že jí hned poznal a vše jí odpustí Karel chce s Alžbětou odejít pryč z hradu, ale Arnošt je varuje, že Štěpán s Petrem to asi tuší.

Pešek řekne purkrabímu, že Alžběta je na hradě, aby měla svědka v sázce se svým otcem. Štěpán ohlásí purkrabímu, že u císařovy ložnice drží stráž žena, purkrabí se myslí, že je to Alena. Alena s Peškem se ukryjí na strážnici, purkrabí se jde přiznat císařovi. Karel IV. Ho vyslechne a když zjistí, že purkrabí myslí Alenu a ne císařovnu, oddychne si a nechá ho jít. Štěpán a Petr objeví Peška s Alžbětou na strážnici, chtějí je předvést králi, ti se ale brání, začnou spolu šermovat.

V této chvíli drama vrcholí. Král, Arnošt, Pešek, Alena, Štěpán a Petr se setkají na nádvoří. Karel IV. Odpouští Aleně a Peškovi. Peška povýší na rytíře a k svatbě jim věnuje dům v Praze. V tom naoko přijíždí Alžběta na koni, dělá, že zabloudila. Císař s ní odjede na hrad Karlík, protože na Karlštejně je přece ženám vstup zakázán.